

Motion till riksdagen 2022/23:2215

av Jennie Nilsson m.fl. (S)

Konsumentpolitik

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om behovet av konsumentvägledning i varje kommun och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att tillsammans med Sveriges Kommuner och Regioner inleda ett arbete för att finna former för konsumentvägledning i varje kommun och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att fullfölja utredningen Motverka riskfylld kreditgivning och överskuldsättning och att vidta konkreta åtgärder såsom inrättandet av ett skuldregister, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att stärka konsumenternas rätt till hemförsäkringar med rättsskydd som är tillämpligt direkt efter en separation eller skilsmässa eller att den försäkrade har lämnat en relation, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över om Konsumentverket har tillräckliga resurser och rätt kompetens för att klara tillsynen vad gäller bluffakturor m.m., och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör vara beredd att agera i det fall det i Konjunkturinstitutets granskning skulle visa sig att det förekommer omotiverade prishöjningar som inte kan förklaras av motsvarande kostnadsökningar, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.

Motivering

Konsumentfrågorna berör alla. Med ständigt nya varor och tjänster att köpa och konsumera är det viktigt att underlätta för människor att vara aktiva konsumenter, handla medvetet och bidra till en mer hållbar konsumtion. Vi socialdemokrater anser att alla konsumenter måste ges goda förutsättningar att kunna fatta rätt beslut utifrån vad de önskar köpa samt eventuellt avstå från att köpa. För det krävs att konsumenternas makt stärks, att informationen till konsumenten ökar och att kunskaperna hos den enskilde konsumenten blir större.

Konsumentmarknaderna är under snabb omvandling, bland annat genom större internationell konkurrens och ökad digitalisering. Utvecklingen erbjuder nya möjligheter för konsumenterna men förändrar även förutsättningarna för att göra välgrundade val. Allt komplexare marknader riskerar att ytterligare öka konsumenternas informationsunderläge. Marknadsföring i digitala kanaler gör det möjligt för oseriösa företag att snabbt nå ut med otillbörlig marknadsföring och vilseleda stora mängder konsumenter på kort tid. Ibland är affärsmetoderna påträngande, vilket inte minst kan skada mer utsatta grupper av konsumenter. Felaktig marknadsföring och felaktiga avtalsvillkor begränsar eller påverkar konsumenternas valmöjligheter och affärsbeslut. Detta kan resultera i att konsumenterna gör affärsbeslut som de kanske inte hade gjort annars eller betalar mer för en produkt än vad de faktiskt hade varit villiga att betala.

Den nya konsumentköplagen som togs fram av den socialdemokratiska regeringen är bland det största som har hänt på det konsumenträttsliga området på 15–20 år. Det är en lag som stärker skyddet för alla svenska konsumenter. Lagen förlänger den så kallade omvända bevisbördan, i praktiken en lagstadgad garanti, från 6 månader till två år. Den nya konsumentköplagen ställer också krav på att den som tillhandahåller digitalt innehåll är skyldig att göra uppdateringar under en viss tid efter köpet för att säkerställa att innehållet fungerar.

Konsumentvägledning i varje kommun

Det ska vara lätt för människor att vara aktiva konsumenter, handla medvetet och bidra till en mer hållbar konsumtion. Alla konsumenter måste ha goda förutsättningar för att fatta rätt beslut kring vad de ska köpa och inte köpa, vilka avtal de ska ingå och vilka de ska avstå ifrån.

SMS-lånen ökar, pensionärer luras av telefonförsäljare, nätcasinon gör att lönen tar slut, kriminella skickar ut bluffakturor, spädbarn får utslag av leksaker som beställs från mindre nogräknade länder och reklam som vilseleder om produkters miljövänlighet.

Första halvåret 2022 fick Kronofogden in mer än 545 000 krav på obetalda skulder, så kallade ansökningar om betalningsföreläggande. Det kan jämföras med cirka 519 000 under samma period i fjol – en ökning med drygt fem procent. Antalet berörda personer har ökat med omkring tre procent till 252 000. Allt fler som söker hjälp med överskuldssättning är unga. Skuldbeloppet för åldersgruppen 18–25 år har ökat med 430 miljoner under de senaste 10 åren. Särskilt stor har ökningen varit bland unga kvinnor. Bakom dessa siffror finns stora konsekvenser för både individ och samhälle.

Det förebyggande arbetet är viktigt och konsumentvägledning behöver vara tillgänglig oavsett var i landet man bor. Många konsumentområden präglas av ett överflöd av information snarare än informationsbrist, vilket gör det svårare att vara konsument. Då blir tillgången till kompetent oberoende rådgivning extra viktig.

Men dessvärre har många kommuner har valt att montera ner sin konsumentvägledning under de senaste åren. Minskningen är tydlig, år 2015 fanns det 270 kommuner som hade konsumentvägledning och år 2021 var det reducerat till 179 kommuner. Den lokala rådgivningen har en viktig funktion, inte minst för utsatta konsumenter (med olika typer av funktionshinder, språksvårigheter med mera), som inte kan ersättas av Konsumentverkets centrala tjänst ”Hallå konsument”.

När BUS (Budget- och skuldrådgivning) gjordes obligatorisk i kommunerna visade resultatet snart att det var positivt då fler fick tillgång till hjälp för att kunna genomföra en skuldsanering. Eftersom det är obligatoriskt har alla Sveriges invånare nu tillgång till BUS, även om kvalitén är varierande. Vad BUS saknar är möjligheten att arbeta förebyggande. Verksamheten kan hjälpa människor som är i skuld, men kan inte förhindra skuldfällor. Det gör däremot den kommunala konsumentvägledningen.

Konsumentvägledarna har möjlighet att vara ute i skolor och prata med elever om SMS-lån, vikten att läsa avtal och vad du behöver tänka på när du ska köpa din första bil eller bostad. Detta förebyggande arbete är något BUS ofta meddelar att dom inte hinner med.

Det är inte en slump att kommuner som har både BUS och kommunal konsumentvägledning oftast har verksamheterna vägg i vägg. Det sker en samverkan som ger oerhört positiva effekter för alla som söker hjälp. Kompetensen är komplett och samlad på samma ställe.

Det främsta argumentet mot att göra konsumentvägledningen till en obligatorisk uppgift för kommunerna brukar vara att det skulle bli en dyr investering för staten. Vi kan här påminna om att misslyckade köp av varor och tjänster kostar oss konsumenter 50 miljarder kronor årligen. Att människor gör dåliga affärer och hamnar i skuldfällor slår även hårt mot samhället som exempelvis kan få betala ut försörjningsstöd. Det finns flera exempel på kommuner som tydliggör att samhället de facto tjänar på att satsa på konsumentvägledning.

Om vi vill förebygga överskuldsättning, öka incitamenten för hållbar konsumtion och stå på utsatta konsumenters sida mot oseriösa företag finns det bara en väg att gå: Alla konsumenter måste få tillgång till en fungerande konsumentvägledning i sin närhet. Kommunerna kan genomföra detta genom att ha en egen konsumentvägledning, genom att köpa denna tjänst, man kan gå ihop flera kommuner (som kommunerna i Gästrikland har gjort) eller hitta en annan modell som fungerar. Regeringen bör tillsammans med Sveriges Kommuner och Regioner inleda ett arbete för att hitta lämpliga former.

Överskuldsättning

Överskuldssättningen ökar i Sverige. De totala skulderna hos Kronofogden har ökat med mer än 50% mellan 2011 och 2021. Detta drabbar de enskilda personerna, men även deras barn och släktingar. För idag har svenska konsumenter det tuffare än på länge. Stigande räntor och högre energi-, bensin- och matpriser riskerar att ge fler människor betalningssvårigheter.

För att minska överskuldssättningen genomförde den socialdemokratiska regeringen ett flertal reformer. Ett räntetak infördes på högkostnadskrediter och skärpningar av marknadsförings- och informationskraven. Marknadsföringen av konsumentkrediter ska vara måttfull. Den tidigare regeringen införde också krav på att kredit inte får vara förhandsvalt vid köp online.

Den socialdemokratiska regeringen tillsatte även en utredning, ”Motverka riskfylld kreditgivning och överskuldssättning”, som bland annat har i uppdrag att föreslå ett system för ett skuldregister. Det vore ett kraftfullt verktyg för att säkerställa att de som beviljas lån också har förmåga att betala tillbaka. Utredningsuppdraget ska redovisas senast den 3 maj 2023 och det är betydelsefullt att denna utredning fullföljs och leder till konkreta åtgärder.

Brister i hemförsäkringar slår mot våldsutsatta kvinnor och barn

De stora svenska försäkringsbolagen tillämpar regeln att det är möjligt att använda rättsskyddet i hemförsäkringen för vårdnadstvister, endast om talan väcks i domstol senare än ett år efter separation/skilsmässa.

Många våldsutsatta kvinnor har få eller inga medel att själv betala hela tvistekostnaden med. Det är således svårt för en våldsutsatt kvinna att skydda sig mot förövarens fortsatta våld när han använder barnen i vårdnadstvister, för att komma åt både kvinnan och barnen. Hon kan inte heller efter en separation från en våldsam man ta hjälp av rättsskyddet för att kunna få juridisk hjälp att skydda sig själv och barnen.

Många står utan möjlighet till hjälp att betala ett ombud och det är allvarligt. Karensregeln är väldigt oförmånlig för konsumenter. Väldigt många tvister uppstår i samband med att man skiljer sig. Det är få som skiljer sig, håller sams och sedan börja tvista. Denna regel verkar vara till för att försäkringsbolagen inte ska behöva betala för rättsskydd alltför ofta.

Domstolars beslut i vårdnadstvister riskerar att bli dåliga om den ena parten inte har råd med juridiskt biträde. Det kan leda till stor ojämlikhet i processen, och ytterst att den med svagare ekonomi ger upp och inte orkar strida för sina barns intressen. Det riskerar att drabba barn om beslut inte fattas i enlighet med deras bästa.

En översyn bör göras kring möjligheten att stärka konsumenternas rätt till hemförsäkringar med rättsskydd som är tillämpligt direkt efter en separation/skilsmässa/att den försäkrade har lämnat en relation.

Konsumentverkets viktiga roll

Att vilseleda konsumenter är alltför enkelt i dag. Tillsynen är inte tillräckligt omfattande och avskräcker inte dem som har oärliga avsikter. Olika typer av abonnemangsfällor, bedrägerier på nätet, bluffakturor, orimliga avtalsvillkor, långtgående matfusk, integritetsintrång, oseriösa aktörer, oseriös reklam för spel och snabba krediter är några exempel. Listan kan göras lång. Myndigheter måste ges bättre verktyg och resurser för tillsyn och marknads kontroll. Vi måste också få kraftfulla sanktioner som på allvar kan skydda konsumenterna.

Mot denna bakgrund är det viktigt att se över om Konsumentverket har tillräckliga resurser och rätt kompetensutveckling för att klara tillsynen.

Omotiverade prisökningar

I Sverige befinner vi oss i en konjunkturedgång, bland annat på grund av kriget i Ukraina, med den högsta inflationen på decennier. Många företag kan behöva höja priserna på grund av högre kostnader i produktionen. Det är fullt rimligt, men får inte leda till en utveckling där man passar på att höja extra mycket. Den socialdemokratiska regeringen gav därför i augusti 2022 Konjunkturinstitutet i uppdrag analysera hur priserna i olika branscher har ökat i förhållande till kostnaderna. Uppdraget består särskilt i att undersöka om priserna förändrats mer än vad som kan motiveras av företagens ökade kostnader och ska redovisas senast den 5 december 2022.

Det är betydelsefullt att regeringen är beredd att agera i det fall det skulle visa sig att det förekommer omotiverade prishöjningar som inte kan förklaras av motsvarande kostnadsökningar. Det är orimligt om redan hårt prövade konsumenter dessutom utsätts för en orättfärdig vinstmaximering i en situation då vi alla behöver hålla ihop och tillsammans hantera ett besvärligt läge.

Jennie Nilsson (S)

Leif Nysmed (S)

Laila Naraghi (S)

Denis Begic (S)

Anna-Belle Strömberg (S)

Markus Kallifatides (S)